

**Департамент освіти, науки та молодіжної політики
Івано-Франківської облдержадміністрації
Івано-Франківський обласний еколого-натуралістичний
центр учнівської молоді**

ПОГОДЖЕНО

Протокол засідання науково-методичної ради Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти від 24 червня 2016 року № 2

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ департаменту освіти, науки та молодіжної політики Івано-Франківської облдержадміністрації
_____ № _____

**Навчальна програма з позашкільної освіти
еколого-натуралістичного напрямку
«Учніське лісництво»**

1 рік навчання

Автор:

Вівчарук Леся Дмитрівна – методист Івано-Франківського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді.

Рецензенти:

Гайдукевич М.Є. – доцент кафедри лісознавства Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, кандидат біологічних наук.

Демків М.Д. – керівник учнівського лісництва, вчитель біології Росільнянської ЗОШ І-ІІІ ст.. Богородчанської районної ради.

ПРОГРАМА ГУРТКА «Учнівське лісництво»

Пояснювальна записка

Організація діяльності учнівських лісництв спрямована на удосконалення знань, умінь і навичок та набуття досвіду у веденні лісового господарства для максимального наближення результатів роботи школярів до завдань збереження природних багатств нашої країни.

Цілеспрямована робота по засвоєнню знань і навичок, визначених даною програмою, є стратегічною у вирішенні питання із забезпечення лісового господарства кваліфікованими кадрами спеціалістів.

Програма розрахована на учнів 6-11 класів. Курс включає як теоретичні заняття у формі лекцій та бесід з основ лісового господарства, так і виконання практичних завдань на об'єктах базового лісництва, дослідницьку діяльність.

Метою навчальної програми є створення умов для набуття екологічних знань та формування екологічної культури вихованців через діяльність учнівського лісництва.

Основні завдання полягають у формуванні таких компетентностей:

- пізнавальної: поглиблення знань про навколишній світ та тісні екологічні зв'язки в природі через оволодіння основами лісознавства та практичними навичками з ведення лісового господарства;
- практичної: оволодіння трудовими навичками природоохоронної роботи на закріпленій ділянці лісу та при виконанні науково-дослідницьких робіт;
- соціальної: виховання якостей розумного природокористувача через почуття любові і бережного ставлення до лісу, його мешканців, відповідальності за їх долю.

Приймаючи участь в роботі гуртка «Учнівське лісництво», вихованці отримують теоретичні знання з лісознавства та практичні навички з ведення лісового господарства на закріпленій за гуртком території лісового фонду.

Школярі надають практичну допомогу лісовим господарствам в справах відновлення, охорони і захисту лісу, раціонального використання лісових багатств, допомагають працівникам лісового господарства в проведенні заходів з охорони лісу від пожеж, самовільних вирубок та інших лісопорушень.

Оволодіваючи навичками дослідження природи лісу, вихованці набувають додаткових знань про природу через експериментально-дослідницьку роботу з вирішення регіональних проблем, яку вони виконують за завданнями спеціалістів лісового господарства та вчених.

Юні лісівники пропагують серед населення знання про ліс, проводять роз'яснювальну пропагандистську роботу з питань охорони лісу від пожеж, відновлення і раціонального використання, захисту від шкідників і хворіб лісу, охорони і використання об'єктів тваринного світу.

Члени учнівського лісництва є активними учасниками масових заходів природоохоронного змісту: «День зустрічі птахів», «Тиждень лісу», «Ліси для нащадків», «Юннатівський зеленбуд», «Парки – легені міст і сіл», змаганнях та зльотах учнівських лісництв, створення екологічних стежок, проведення екскурсій, виставок, конкурсів тощо;

Програма гуртка включає знайомство з напрямками роботи місцевого лісництва, зустрічі з працівниками лісового господарства, студентами учбових закладів з метою ознайомлення з професіями лісового профілю, пропаганди важливості і значимості такої діяльності.

Пункти розділу «Виконання науково-дослідницької роботи» включені до всіх розділів програми і виконуються впродовж навчального року.

Для учнів можуть проводитися індивідуальні та групові консультації спеціалістами лісгоспів, екскурсії на об'єкти лісогосподарського призначення.

**Навчально-тематичний план занять в гуртку «Учні́вське лісництво»
(початковий рівень, перший рік навчання) (72 год, 2 год на тиждень)**

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1	Вступ	2	-	2
2	Охорона природи	4	8	12
3	Лісознавство	6	10	16
4	Захист і охорона лісу	4	10	14
5	Лісовідновлення та лісорозведення	4	10	14
6	Виконання науково-дослідницької роботи		14	14
Разом		20	38	72

**Основний зміст програми навчання учнів в гуртку «Учні́вське лісництво»
(перший рік навчання, початковий рівень) (72 год, 2 год на тиждень)**

- 1. Вступ. (2 год)** Знайомство з програмою гурткової роботи. Інструктаж з правил техніки безпеки під час виконання робіт на ділянці лісу.
- 2. Охорона природи (12 год)**

Теоретична частина. Учні́вське лісництво. Знайомство з положенням про учні́вське лісництво. Природоохоронне законодавство України. Роль лісу в природі і житті людини. Значення лісу в економіці країни. Лісові багатства регіону і їх роль в житті місцевого населення.

Практична частина. Екскурсія в ліс «Ліс, де живе осінь». Підготовка рефератів «Лісові багатства нашого краю». Екскурсія екологічною стежкою. Методика проведення спостережень. Журнал спостереження та польовий журнал. Виконання науково-дослідницької роботи.

Участь у природоохоронній акції «Ліси для нащадків».
- 3. Лісознавство (16 год)**

Теоретична частина. Різноманітність рослинного світу на Землі. Основні групи рослин. Життєві форми рослин. Ліс як один з основних компонентів земної поверхні. Типи лісів. Визначення типу лісу. Головні та супутні деревні породи і кущові рослини. Ідентифікація хвойних і листяних дерев. Дерева-їдальні – ялина, горобина. Ліс як джерело деревини.

Практична частина. Фенологічні спостереження. Екскурсія до парку, лісу. Дослідження розвитку рослин навесні. Заготівля насіння лісових деревних порід. Виконання науково-дослідницької роботи. Участь у природоохоронній акції «Юннатівський зеленбуд» та конкурсі «Парки – легені міст і сіл».
- 4. Захист і охорона лісу (14 год)**

Теоретична частина. Ліс як об'єкт і засіб охорони природи. Найпоширеніші представники лісової флори і фауни. Ознайомлення із взаємозв'язками рослин лісу і навколишнього середовища. Червона книга України. Заповідники України.

Практична частина. Спостереження за птахами. Підгодовування птахів взимку. Виготовлення годівниць. Збір насіння бурянів для зимової підгодівлі птахів. Екологічне свято «День зустрічі птахів». Облік видів корисних птахів у лісництві. Виконання науково-дослідницької роботи.

5. Лісовідновлення та лісорозведення (14 год)

Теоретична частина. Лісонасіннева справа. Порядок збору, обробки і зберігання насіння. Розмноження рослин. Термін дозрівання насіння. Підготовка насіння до висівання. Насінневе та вегетативне розмноження. Висівання насіння лісових деревних порід.

Практична частина. Спостереження за ранньоквітучими трав'янистими рослинами. Підготовка насіння до висівання. Визначення посівних якостей насіння. Способи проростання насіння, умови проростання насіння. Вивчення будови плодів та насіння різних лісових деревних і кущових порід. Зустріч з працівниками лісництва. Збір колекції плодів найпоширеніших лісових дерев і кущів. Виконання науково-дослідницької роботи.

6. Виконання науково-дослідницької роботи (14 год)

Вибір теми науково-дослідницької роботи.

Вимоги до написання науково-дослідницької роботи.

Визначення мети, завдань та методики дослідження.

Літературний огляд за тематикою н/д роботи.

Закладання та опис пробних ділянок.

Ведення щоденника польових досліджень.

Фіксація результатів досліджень.

Написання та оформлення науково-дослідницької роботи.

Прогнозований результат

В результаті вивчення певних програмних дисциплін діти **повинні знати:**

- Основи лісознавства та способи лісовідновлення;
- Роль лісових багатств в житті населення регіону;
- Види природозберігаючих і лісовідновлюючих технологій;
- Способи природоохоронної діяльності учнів;
- Правила поведінки в лісі, правила збору лікарських рослин, грибів, ягід;
- Ознаки виникнення і розповсюдження шкідливих комах і хвороб лісу.

Повинні уміти:

- Проводити спостереження, дослідження в природі;
- Використовувати отримані знання для вивчення лісових багатств, обґрунтування

раціонального їх використання;

- Розпізнавати основні породи деревної рослинності своєї місцевості;
- Встановлювати зв'язки між регіональними особливостями природи, господарською діяльністю і екологічним станом природи;
- Використовувати різні способи природоохоронної діяльності для збереження

екологічної рівноваги регіону.

Повинні мати навички:

- Ведення фенологічних спостережень;
- Визначення лікарських рослин лісу;
- Посадки саджанців або живців;
- Визначення порід дерев або кущів за насінням;
- Користування картографічним матеріалом.

Література

1. Вакулюк П.Г. Створення лісових культур у дібровах - Фастів: Поліфаст, 2000. - 56 с.
2. Заведнюк В.Ф. Значення мурашок у боротьбі зі шкідниками лісу Київ «Урожай» 2001 30 с.
3. Доспехов Б. А. Методика полевого опыта. - М.: Колос, 1985. - С. 251-351.
4. Иванова З. Я. Биологические основы и приемы вегетативного размножения древесных растений стеблевыми черенками. - К.: Наук.думка, 1982. - 287 с.
5. Колесников А.И. Декоративная дендрология. М.: Лесн. пром., 1994.-703 с. 75.
6. Крюсеман Г. Хвойные породы.-М.: Лесн. пром., 1996.256 с.
7. Новиков А.Л. Определитель деревьев и кустарников в безлиственном состоянии. -Минск: Высшая шк., 1995. 407с.
8. Пономаренко В. О. Ризогенез адвентивних коренів у стеблових живців декоративних форм ялівців // Збірник наукових праць УСГА. 1999. - 512–517 с..
9. Швиденко А.Й Дендрология. Черновцы. Рута. 2003 с 374.

Сезонні практичні роботи в учнівському лісництві

1. Підгодівля диких звірів – січень, лютий;
2. Вивішування шпаківень – березень;
3. Посадка лісових культур – квітень;
4. Закладання пробних ділянок згідно із тематикою н/д роботи – травень, червень;
5. Догляд за лісовими культурами. Рубки догляду за молодняком: освітлення і очищення – - // -
6. Заготівля насіння ялиці – вересень;
7. Заготівля насіння бука, дуба – жовтень;
8. Висівання насіння в шкільках, розсадниках – листопад;
9. Підгодівля диких звірів – грудень.

Додаток 2
до програми «Учнівське лісництво»

Експериментально-дослідницька робота в учнівських лісництвах та гуртках юних лісівників

Бережливе ставлення до лісів, збереження і збагачення ресурсів живої і неживої природи є важливими аспектами екологічного виховання учнівської та студентської молоді.

Від успішного розвитку природоохоронної освіти, виховання екологічного стилю мислення великою мірою залежить стан навколишнього природного середовища в майбутньому.

Одним із результатів широкого впровадження екологічних знань має стати участь учнівських колективів, лісництв загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів, гуртків юних лісівників, ланок юних лісівників, клубів, родинних колективів у різноманітних цікавих екологічних спостереженнях і дослідженнях щодо лісових насаджень.

Це сприятиме підвищенню розуміння цінності природи, вихованню дбайливого господарського ставлення до лісових багатств, набуттю практичних навичок активної діяльності в сфері екології і захисту лісів. Велике педагогічне значення має правильно організована дослідницька робота з лісовими рослинами як найбільш ефективний метод поєднання навчання з виробничою працею.

У процесі проведення дослідів з лісовими культурами в учнів виробляються певні трудові вміння та навички вирішувати екологічні завдання. Адже учні не тільки надають своєю працею допомогу лісовому господарству, але й пропагують нові досягнення науки і передової практики в галузі лісівництва.

Ефективність такої діяльності великою мірою залежить від тематики методично правильно закладених дослідів та спостережень, об'єктивного оцінювання їх результатів.

Поєднання навчально виховної, освітньо-наукової діяльності з творчою, рекреаційною, культурною, науково-дослідною посилює і збагачує можливості екологічної освіти, сприяє розумінню цінності створення, використання і збереження різноманіття паркових насаджень не лише як своєрідних колекцій деревних рослин, але й як осередків знань, джерела історико-культурних традицій нашого народу.

На сучасному етапі розвитку еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти особливої актуальності набуває проблема організації учнівської експериментально-дослідницької роботи, зокрема в гуртках «Юні лісівники» та трудових об'єднаннях – учнівських лісництвах.

Вона є складовою натуралістичної, екологічної, природоохоронної освіти і базується на принципах пізнання живої природи та функціонування живих систем, їх розвитку і взаємодії.

Саме під час організації і проведення дослідницької роботи виявляються необмежені можливості всебічного розвитку особистості учня, активізується його пізнавальна діяльність.

Головною метою учнівських досліджень є розвиток особистості, а не отримання нових результатів, як у науці.

У позашкільному еколого-натуралістичному закладі такою метою є набуття вихованцями професійних навичок проведення дослідження, розвиток дослідницького типу мислення на основі нових знань, отриманих самостійно.

В учнівському лісництві чи гуртку юних лісівників головним завданням дослідницької діяльності є інтелектуальний продукт учня, який має вигляд проекту, конкурсної роботи, звіту.

Так, юні лісівники готують проекти своїх досліджень, конкурсні роботи та звіти і репрезентують їх на змаганнях і зльотах.

Реферативні та описові дослідницькі роботи вихованці виконують відповідно до програми основного навчального рівня.

Варто зазначити, що дослідницькі роботи учнів повинні відповідати вимогам з охорони праці, техніки безпеки і санітарно-гігієнічному режиму; має здійснюватися постійний нагляд за безпечною експлуатацією обладнання та інвентарю.

Для проведення дослідницької роботи з вирощування садивного матеріалу створюють розсадники площею 0,3–0,5 га., де вирощується садивний матеріал і одночасно закладаються досліди, ведуться спостереження.

Розсадники зазвичай мають такі відділи:

- посівний, де з насіння вирощують одно-, дворічні сіянці;
- шкільки, в які висаджують саджанці, щоб виростити садивний матеріал;
- маточну ділянку, звідки беруть живі дерева і кущі;
- дендрарій, де ростуть і акліматизуються різні породи дерев і кущів.

Ґрунтові умови розсадників мають бути подібні до тих, куди буде переноситися садивний матеріал.

Перед посівом насіння перевіряють у контрольній насінній станції або в шкільному біологічному кабінеті.

Показниками посівних якостей насіння є технічна схожість, енергія проростання, доброякісність, чистота, абсолютна вага.

Велике значення під час створення насаджень має походження насіння. Заготівлю насіння та плодів потрібно проводити тільки з кращих, здорових насаджень.

Дерева, що підбираються для заготівлі насіння, повинні мати прямі, рівні, повнодеревні, здорові стовбури.

Учні мають встановити, з яких дерев і кущів складається їхній ліс, який його рельєф, чи є в ньому водойми, визначити середній вік дерев, дати аналіз ґрунтів, шляхом систематичних спостережень вивчити мешканців лісу, спосіб життя окремих тварин і птахів, проводити фенологічні спостереження.

Результати спостережень записуються у спеціальні журнали. Цікаво визначити початок сокоруху в деревах, набрякання бруньок, початок і кінець цвітіння, особливості росту дерев, назви шишок, насіння і плодів, період їх досягання, початок і кінець листопаду.

Діти мають фіксувати приліт і відліт птахів, сезонні зміни в поведінці та способі життя тварин, різні атмосферні явища.

Поряд з фенологічними варто проводити і метеорологічні спостереження на метеомайданчиках, що є в школах, їх можна обладнати і в лісі.

Дослід І. Вивчення способів підготовки до посіву в шкільці насіння різних порід.

Збирають насіння основних місцевих деревних і кущових порід. Частину насіння восени висівають у шкілку без будь-якої підготовки.

Другу частину готують до посіву відповідно до певної породи, шляхом стратифікації, проводять спостереження та записують усі види проведених робіт.

Насіння багатьох деревних і чагарникових порід потребує тривалого часу для набухання і проростання.

Насіння багатьох видів горіхів потребує для проростання 5–6 місяців, насіння ясеня звичайного без підготовки його до сівби дає сходи через 1–1,5 року.

Для прискорення одержання сходів насіння, що важко проростає, піддають передпосівній підготовці.

Одним зі способів підготовки насіння до сівби є стратифікація, яка полягає в створенні штучних сприятливих умов для проходження перших стадій проростання до висіву його в ґрунт.

Для цього насіння змішують з потрібним об'ємом чистого піску, зволожують протягом 3–5 днів і перемішують. Потім суміш розсипають нетовстим шаром, підсушують до помірно вологого стану, насипають у ящики і зберігають у льоху, спочатку при температурі +3–5°, а коли насіння почне проростати – +1–2°.

Навесні за допомогою спеціальних сит його відділяють від піску і висівають у розсаднику.

Тривалість стратифікації для різних порід різна і становить від 1 до 6 місяців.

Навесні висівають у шкілку стратифіковане і нестратифіковане насіння (останнє для контролю).

Після появи сходів проводять спостереження за строками і особливостями відповідних фаз.

У кінці вегетаційного періоду визначають, які способи підготовки насіння до посіву дають більший вихід стандартного посадкового матеріалу і як впливають строки посіву та способи підготовки насіння на розвиток надземної частини сіянців і кореневої системи.

Щоб правильно оцінити способи підготовки насіння до посіву, дослід закладають у двох-трьох повторностях за однакового розміщення посівних смужок та однакової норми висівання на один погонний метр.

Дослід II. Визначення можливості осіннього посіву в шкілці нестратифікованим насінням.

Висівають насіння всіх деревних та кущових порід, які ростуть у лісництві, у вересні–жовтні в три строки через 10–15 днів.

Визначають, яке насіння дає сходи весною, якість сходів залежно від строків посіву, характер їх розвитку та інші показники.

На основі цього можна зробити висновок про те, насіння яких деревних та кущових порід в умовах шкільного лісництва можна висівати у шкілку восени і в які строки.

Одержання садивного матеріалу від насіння – тривала і копітка справа, вона потребує знань, умінь і виняткової уваги та спостережливості.

Дослід III. Вплив строків садіння живців на укорінення і вихід матеріалу.

Одним зі способів вегетативного розмноження є розмноження живцями здерев'янілих пагонів.

Цей вид вегетативного розмноження є найбільш простим і економічним. Тому він має велике практичне значення.

Звичайне живцювання проводять навесні. Але досліди і практика підтверджують, що цю роботу можна проводити і восени.

Мета досліду – встановити оптимальні строки вибору живців різних порід для конкретного району.

Методика проведення робіт.

Здерев'янілі живці висаджують у відкритий, добре підготовлений ґрунт розсадника. Посадку можна проводити рядами. Для досліду краще використовувати грядки. Місце для садіння краще вибирати з легким супіщаним чи суглинковим, помірно зволеним ґрунтом.

Строки садіння

1. Посадку здерев'янілих живців восени (вересень–жовтень) проводять у такі строки: 1.09, 10.09, 30.09, 2.10, 10.10.

У цьому випадку пагони для живців заготовляють безпосередньо перед посадкою. Потрібно мати на увазі, що в окремих районах унаслідок коливання температур ранньою весною можливе вимерзання живців тому, що втрачається щільність прилягання до них ґрунтів. Це призводить до їх підсихання і знижує укорінення.

Тому ранньою весною, після відтанення ґрунтів, необхідно ущільнити ґрунт навколо живців, висаджених восени.

2. При весняній посадці роботи потрібно починати якомога раніше (як тільки ґрунт відтане на повну глибину). Інтервал між строками посадки – 5–10 днів.

Щоб не було набрякання і проростання бруньок до посадки, живці потрібно зберігати в снігу в затіненому місці, покриваючи сніг солом'яно, тирсою, щоб менше танув.

Живці для весняної посадки заготовляють пізньої осені (листопад–грудень) або навесні до набрякання бруньок (березень).

До початку весняних робіт їх зберігають у приміщеннях, що не промерзають, чи утеплених траншеях у піску чи снігу.

Заготівля живців і садіння

Для заготівлі здерев'янілих живців використовують однорічні, добре дозрілі пагони товщиною від 4 мм до 6 мм.

Недозрілі, слабозвинуті пагони і пагони з квітковими бруньками для заготівлі живців не придатні.

Під час осінньої заготівлі пагонів на живці листя, що не опало, обережно відривають, щоб не пошкодити бруньок.

Живці нарізають гострим ножом або секатором із нижньої і середньої частин пагонів, а тонка верхівкова частина їх для цієї мети не придатна.

Нижній зріз живця роблять під брунькою, а верхній – над брунькою (зріз має бути прямим або злегка косим).

Потрібно, щоб на живцях було по 4–6 бруньок, що за нормального розвитку міжвузля дає довжину живця 20–30 см.

Посадку проводять під меч Колесова або під саджальний кілочок на рівні з ґрунтом. Ґрунт має зі всіх боків щільно прилягати до живців.

Бажано одразу після посадки провести мульчування поверхні ґрунту до 2 см перегноем або торфом.

Упродовж вегетаційного періоду проводять 5–6 розпушень ґрунту. Під час проведення інвентаризації посадкового матеріалу в розсаднику, крім визначення відсотка укорінення, потрібно також виміряти середню висоту рослин.

Дані дослідів заносять до таблиці і роблять висновки про кращі строки заготівлі живців кожної породи.

Рекомендовані теми досліджень, над якими можуть працювати вихованці гуртка «Учнівське лісництво»:

«Визначення найкращих порід декоративних дерев та кущів для використання в озелененні»;

«Дослідження за ростом молодих насаджень сосни, висаджених рядковим способом»;

«Вплив строків збереження насіння на його схожість»;

«Вплив обробітку насіння на якість сходів»;

«Вирощування саджанців сосни у закритому ґрунті»;

«Вплив густоти насаджень сосни на їх ріст, продуктивність і стійкість до несприятливих умов»;

«Вирощування садивного матеріалу у відкритому та закритому ґрунті»;

«Вивчення можливості посіву насіння деревних порід у лісорозсаднику в різні строки».

У канікулярний період ефективною формою організації дослідницької роботи школярів є літні навчально-польові практики, які мають не тільки навчальне, а й велике виховне значення.

Одним з основних завдань, що вирішуються під час проведення практик, є актуалізація теоретичних знань у ході вивчення об'єктів живої природи в природних умовах їх існування.

Організація такої діяльності має бути спрямована на формування в учнів дослідницьких умінь.

Виконання роботи потребує організаційного і методичного забезпечення.

У школярів формуються якості, основою яких є об'єктивність, чесність, наукова етика, усвідомлення необхідності дотримання законів природи.

Ці якості виявляються у всіх сферах діяльності особистості, стають її характерними рисами.

Отже, вчителі, керівники гуртків повинні приділяти значну увагу оволодінню учнями основними методами отримання знань, зокрема дослідницькими.

Лише чітко спланована й організована, поетапно проведена робота з урахуванням індивідуальних умінь учнів спонукає їх до продуктивної і творчої пізнавальної діяльності.

Література

1. Вербицький В. Організаційно-методичні засади еколого-натуралістичної роботи позашкільних навчальних закладів (2003–2008 роки) / В.Вербицький // Рідна школа. – 2006. – №8. – С. 5–9.
2. Дослідження як технологія навчання // Біологія. Шкільний світ. – 2006. – №14. – С. 19–20.
3. Єресько О. Методичні рекомендації щодо вивчення біології у 2006–2007 навчальному році / О.Єресько, В.Курсон // Біологія і хімія в школі. – 2006. – №4. – С. 5–9.

4. Захлебный А.Н. Экологическое образование школьников во внеклассной работе / А.Н. Захлебный, И.Т. Сураvegина. – М.: Просвещение, 1984. – 160 с.
5. Ландшафтная архитектура в ботанических садах и дендропарках: материалы III Междунар. конф., 8–11 июня 2011 года. – К., 2011. – 420 с.
6. Програми для творчих об'єднань позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів / Укл.: В.В. Вербицький. – К.: Богдана, 2004. – 352 с.
7. Пшеничний Н.І. Методика фенологічних спостережень у школі / Н.І. Пшеничний. – К.: Рад. шк., 1972. – 144 с.

Основні вимоги до змісту науково-дослідницьких робіт

1. Актуальність дослідження визначається його значущістю для сьогодення і характеризується потенційною цінністю результатів, відповідністю перспективам розвитку тієї або іншої науки.

2. Практична значущість характеризується оптимальним рішенням вибраної проблеми дослідження у зв'язку з наявністю невирішених практичних задач.

3. Новизна дослідження відображає змістовну сторону результату. Науковою цінністю володіють тільки ті дослідження, в яких є фактичний приріст знань (уточнення, конкретизація і систематизація відомого, доповнення його або корінне перетворення). Проте не можна вважати новими результати, відмінні від колишніх лише термінологічно.

4. Глибина опрацьованості матеріалу і правильність, повнота використання джерел є ступенем вивчення і критичного аналізу монографічних і періодичних видань по певній темі, а також ступенем вивчення і характеристикою історії досліджуваної проблеми і її сучасного стану, а також передового досвіду роботи у відповідній галузі.

5. Ефективність можна розглядати в економічному і соціальному плані:

- соціальний ефект – усунення негативних явищ в житті суспільства, в соціальній сфері;
- економічний ефект – отримання прибутку від упровадження результатів в практику.

6. Правильність висунення гіпотези і її довідність. Гіпотеза повинна відповідати темі дослідження. Вона показує, за допомогою чого і як можна змінити існуючу суперечність. Гіпотеза може бути перевірена емпіричним або логічним шляхом, може висуватися як комплексна або приватна на різних фазах дослідження. При побудові гіпотези висновок йде від наявності слідства факту або явища до наявності підстави, причини.

7. Чіткість при формулюванні предмету, цілі і методів дослідження, при описі проведених експериментів. **Логічна довідність** і наочна демонстрація є показниками високого рівня підготовленості. Логічна побудова, аргументування з опорою на певну теоретичну концепцію, володіння понятійним термінологічним апаратом проблеми, уміння відповідати на питання представляють важливу частину дослідження.

8. Велике значення мають узагальнення результатів, їх обґрунтованість, наявність висновків і практичних рекомендацій. **Результативність** дослідження є сукупністю нових ідей, теоретичних і практичних висновків, отриманих відповідно до цілей і задач дослідження. Результати дослідження повинні бути обґрунтовані, розкриті із змістовної і ціннісної сторони.

9. Гуманістична спрямованість предмету полягає в розумінні пріоритету загальнокультурних компонентів, оскільки саме у сфері культури виявляється можливим достовірне визначення цінності дослідження.

10. Відповідність змісту роботи вибраній темі і **відповідність її оформлення** встановленим **стандартам**.

Типові помилки в написанні і оформленні наукових робіт

1. Зміст роботи не відповідає плану, не розкриває названу тему в цілому або в основній її частині.
2. Сформульовані назви розділів, підрозділи не відображають реальну ситуацію, сутність об'єкту.
3. Ціль дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відображає специфіку об'єкту і предмету дослідження.
4. Автор не проявив самостійність, робота є компіляцією або плагіатом.
5. Не зроблений глибокий і всесторонній аналіз сучасних офіційних і нормативних документів, нової спеціальної літератури (за останні 5-10 років) по темі дослідження.
6. Аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій по темі роботи нагадує список анотацій і не відображає рівень вивченої проблеми.
7. Не розкриті зміст і організація власного експериментального дослідження (його сутність, тривалість, кількість випробовуваних та ін.), поверхнево освітлена практична діяльність.
8. Кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим задачам.
9. В роботі немає посилань на першоджерела або вказані не ті, з яких узятий матеріал.
10. При оформленні бібліографічного опису використаної літератури не витримані вимоги державного стандарту.
11. В якості ілюстративного матеріалу використані таблиці, діаграми, схеми, які не були розроблені самостійно, а містяться в навчальних посібниках, монографіях, статтях.
12. Об'єм і оформлення роботи не відповідає вимогам, вона виконана неакуратно, з помилками.